

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Celem Projektu jest odpowiedź na pytanie, w jaki sposób wewnętrzna budowa partykuł spójnikowych, czyli elementów wprowadzających zdania podrzędne takich jak *że*, *czy*, *jeśli*, itp., jest odpowiedzialna za zjawiska gramatyczne występujące na poziomie zdania. Elementy tego typu występują we wszystkich językach i we wszystkich językach istnieją zależności pomiędzy rodzajem partykuł spójnikowych, a strukturą i właściwościami zdań, w jakich występują. Jest to zobrazowane na poniższych przykładach, gdzie polskie *że* wprowadza zdanie oznajmujące, podczas gdy *jeśli/jeżeli* wprowadza zdania warunkowe określające możliwość:

- (1) Wiem, **że** Piotr zjadł moje ciastko.   (2) Przyjedziemy, **jeśli / jeżeli** nas zaprosisz.

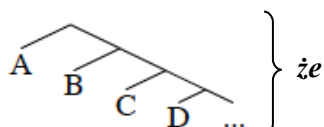
W wielu językach istnieją łączniki zdania, które spełniają więcej niż jedną funkcję, i z tego też powodu występują w więcej niż jednym typie konstrukcji. Złożoność funkcji partykuł spójnikowych dobrze obrazuje przykład włoskiej partykuły spójnikowej *che*, która wprowadza zdania podrzędne twierdzące o określonej czasowości jak np. w przykładzie (3), gdzie zdanie podrzędne ma jasno określony czas przeszły, oraz zdania pytajne, zarówno te główne, jak np. w przykładzie (4), jak i podrzędne, jak w przykładzie (5).

- (3) Mi hanno detto **che** vieni domani
mi aux-3PL powiedzieli że przyjdiesz jutro
'Powiedzieli mi, że przyjdiesz jutro.'
- (4) **Che** fai?
co robisz
'Co robisz?'
- (5) Non so **che** fare.
nie wiem co robić
'Nie wiem, co mam zrobić.'

Natomiast złożoność strukturalną partykuł spójnikowych ilustruje alternacja *que/qui* we jęz. francuskim w (6), gdzie *que* zmienia się w *qui* w przypadku przesunięcia pewnych elementów ze zdania podrzędnego do zdania głównego:

- (6) a. Tu crois [**que** qui est venu ___]?   b. Qui tu crois [**qui** est venu ___]?
ty myślisz że kto być przyszedł   kto ty myślisz że być przyszedł
'Myślisz, że kto przyszedł?'   'Kto myślisz, że przyszedł?'

Wobec złożoności rodzaju i ilości cech gramatycznych, z których składają się partykuły spójnikowe, celem Projektu jest opracowanie kompletnej teorii gramatyki partykuł spójnikowych w nowatorskim podejściu nanosyntaktycznym. Nanosyntaktyka to nowo rozwijająca się teoria gramatyki, wedle której nie tylko same wyrazy, ale także elementy, z których są zbudowane (tzw. morfemy, jak np. w *że+by*) posiadają swoją wewnętrzną strukturę, składającą się z indywidualnych cech gramatycznych. Cechy te, tworzą ściśle określoną reprezentację geometryczną. Podstawową różnicą w Nanosyntaktyce w porównaniu do innych teorii gramatyki jest to, że podczas gdy w innych teoriach morfemy i wyrazy są składnikami budującymi większe reprezentacje składniowe (frazy i zdania), to w ujęciu Nanosyntaktyki, właśnie morfemy i wyrazy są produktami procesu tworzenia a nie składnikami budującymi. Mechanizmem, w którym morfemy i wyrazy powstają jest leksykalizacja. W wyniku tego procesu, hierarchiczna reprezentacja geometryczna indywidualnych cech gramatycznych -- schematycznie oznaczonych na poniższej reprezentacji jako A, B, C, D -- otrzymuje materiał fonetyczny (dźwiękowy) tworząc tym samym morfem, na przykład *że*:

- (7)

Cel Projektu będzie realizowany poprzez dążenie do przedstawienia takiej teorii partykuł spójnikowych, w której zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne właściwości gramatyczne tych elementów odzwierciedlałyby jednocześnie rodzaj oraz ilość cech gramatycznych, z których się składają. Według przyjętego założenia, to właśnie te cechy oraz sposób ich leksykalizacji, są odpowiedzialne za znaczenie samych łączników zdań oraz za szereg istotnych zjawisk i procesów występujących w zdaniach z określonymi łącznikami.